

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Иванка Костова Стамболова, дм

Медицински университет-София Факултет по обществено здраве,

Катедра „Здравни грижи”

*Определена за участие в научно жури със Заповед № Р-109-297/27.09.2019 г. като
външен член*

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”

по докторска програма „Управление на здравните грижи“ в област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт, направление 7.4. Обществено здраве.

Автор: Мариана Живкова Йорданова

Форма на докторантурата: самостоятелна подготовка

Катедра: „Здравни грижи” при Факултет „Обществено здраве”, МУ-Варна,

Тема: „Формиране на професионални компетентности на рентгеновите лаборанти съобразно европейските стандарти и потребностите на съвременното здравеопазване “

Научни ръководители: доц. д-р Клара Докова, дм и доц. Маринела Грудева, дп

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният комплект материали на хартиен носител **е в съответствие с** Процедура за придобиване на ОНС „Доктор” в МУ- Варна и Правилник на МУ- Варна от 29.10.2018 г. и включва всички посочени документи.

Докторантката е приложила три публикации и три съобщения по темата. Документите са подредени според изискванията, прегледно и надлежно.

2. Кратки биографични данни на докторанта

Мариана Живкова Йорданова е родена в гр. Варна през 1962 г. Завършва специалност „Рентгенов лаборант” в Медицински колеж – Пловдив през 1982 г. Веднага след завършването си започва работа като рентгенов лаборант в отделение по Лъчелечение към Онкологичен диспансер – Варна, а след това последователно работи в Общинска болница – Шумен и Военно-морска болница Варна като Старши рентгенов лаборант. През 2001 г. Мариана Йорданова завършва бакалавърска степен по „Управление на здравни грижи” в МУ-София, а след това последователно две магистратури - „Педагогика” в СУ „Климент Охридски” и „Управление на здравните грижи” в МУ - Варна. От 2002 г. тя започва работа като преподавател в Медицински колеж – Варна в новосъздадената по българо-швейцарски проект специалност „Рентгенов лаборант”. От 2003 г. до момента е Ръководител на Учебен сектор „Рентгенов лаборант” в МУ Варна.

Има над 30 публикации, участия в научни форуми и учебни проекти в областта на образната диагностика и работа със студенти. Член е на БАПЗГ и Асоциацията на рентгеновите лаборанти в образната диагностика и терапия. Владее немски език - ниво А2/В1.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Темата, която Мариана Живкова Йорданова, е избрала е изключително актуална. Тя засяга значим проблем на медицинското обучение на рентгеновите лаборанти като част от общественото здравеопазване, свързан с нарастващите изисквания и предизвикателства пред тази специалност.

4. Познаване на проблема

Сериозният интерес и мотивация на авторката, както и задълбочената научна подготовка и дългогодишен професионален опит ѝ позволяват да осъществи полезно изследване на проблема. Събраната и анализирана информация чрез проучването позволява да се предприемат необходимите действия и мерки за неговото разрешаване.

5. Методика на изследването

Проведено е собствено проучване с два компонента – теоретично и емперично изследване. Теоретичното изследване включва системен теоретичен анализ на публикации в периода 2005-2019 г. и учебна документация по изследвания проблем от 42 държави; сравнителен анализ на Единните държавни изисквания по специалността „Рентгенов лаборант” в нашата страна и приетата рамка на Европейската федерация на рентгенологичните дружества, както и сравнителен анализ на нормативната уредба в страната и препоръките на Европейската федерация на рентгенологичните дружества. Емперичното изследване включва репрезентативна извадка от 347 лица, разпределени в четири логически единици – студенти от специалност „Рентгенов лаборант”; експерти, рентгенови лаборанти, потребители на кадри, завършили и придобили специалност „Рентгенов лаборант”. Целта е ясно и точно формулирана. Посочени са пет, съответстващи на целта задачи, които са конкретни и реалистични. Извадката, която е обхваната осигурява представителност на резултатите, съобразно целта. Методите са компетентно и подробно описани. Използваните разнообразни и допълващи се методи дават възможност за задълбочен анализ и интерпретация на резултатите и гарантира тяхната значимост и достоверност.

Участието на дисертантката в проведеното проучване е водещо. Съобразени са стандартите и критериите за научност, етичност и е съобразено с изискванията на: Декларацията от Хелзинки за етичност в науката и Българските закони и наредби.

Статистическите подходи при определяне на извадката, както и цялостният статистически анализ на резултатите са прецизни.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа 170 страници, включващи 10 таблици, 16 фигури, една схема и 9 приложения. Цитирани са 186 литературни източници, от които 85 на кирилица и 101 на латиница.

Трудът е структуриран както следва: въведение, три глави, изводи, препоръки и приноси; библиография, приложения. Има три публикации и три научни съобщения във връзка с дисертационния труд.

Литературният обзор е в рамките на 58 страници, оформен и структуриран много добре. В литературния обзор проличава отличната информираност на докторанта по темата, системност и широк обхват на разглежданата проблематика. Задълбочено е разгледано в исторически аспект развитието на професията „Рентгенов лаборат“ в нашата страна. От задълбочено прегледана литература по темата на водещи в нашата страна и чужди автори и документи се разкрива същността и професионалните компетентности и рамки за упражняване на тази важна за здравеопазването професия. Развитието на медицинската наука и технологии в обучението и практиката на тези специалисти изисква и предполага адекватно развитие и европейско ниво на обучение на кадрите.

Направените цитирания са правилно обозначени и описани. Използван е широк кръг литературни източници от българската и световна медицинска научна литература по темата.

В глава втора е описана методиката на изследването. Проведено е собствено проучване с репрезентативна извадка от 347 лица, разпределени в четири логически единици. Целта е ясно и точно формулирана. Посочени са пет задачи, релевантни на целта, които са конкретни и реалистични. Използваните методи са подробно и изчерпателно описани. Те са взаимно допълващи се и позволяват да се осигури представителност и достоверност на резултатите от изследването.

В глава трета ”Резултати и обсъждане” са представени резултатите от изследването. Те са структурирани в Анализ на проведено теоретично изследване; Анализ от собствени сравнителни теоретични проучвания, Анализ на собствено емперично проучване – качествен и количествен анализ. Всички те са подредени систематизирано и богато онагледени, което подпомага тяхното възприемане и изводи. Дискусията следва логиката на проучването и компетентно коментира резултатите. В обсъждането дисертантката прави подробен анализ на резултатите от собственото проучване.

Резултатите са представени в таблици и диаграми с подходящ дизайн, които съдържат статистически данни, необходими за бързото възприемане на значимите разлики. Давам висока оценка на стила и езика, използвани от авторката. Получените резултати и тяхното обсъждане, отговарят изцяло на формулираната хипотеза, цел и

задачи от докторанта, като анализът на представените резултати дава възможност за логично достигане до изводите.

Формулирани са четиринадесет обобщени извода, които произтичат правилно и логически от анализа на резултатите. Изводите са конкретни, но в същото време и изчерпателни и отразяват изцяло получените от изследването най-важни заключения.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите, дефинирани от докторанта са значими и кореспондират пряко с направените изводи.

Настоящият дисертационен труд представлява първо по рода си целенасочено и задълбочено изследване на процеса на формиране на професионални компетентности на рентгеновите лаборанти, съобразно европейските стандарти и изискванията на съвременното здравеопазване.

Приноси с оригинален теоретико-познавателен характер:

- За първи път е анализирано съответствието/не съответствието на знанията, уменията и компетентностите, заложи в нормативната уредба у нас със знанията, уменията и компетентностите в компетентностната рамка на Европейската федерация на рентгенологичните дружества (ЕФРД).
- За първи път са проучени мненията на експерти в областта на Радиологията за адекватността на подготовката на рентгеновите лаборанти и готовността им за самостоятелна работа.
- За пръв път е определена степента на овладяване на професионалните компетентности, заложи в Европейската квалификационна рамка (ЕКР) чрез проведеното анкетно проучване със студенти, преподаватели, практикуващи и потребители на кадри – рентгенови лаборанти.

С теоретико-познавателен характер

- Проучени са научните открития допринесли за развитието на трите основни области: образна диагностика, нуклеарна медицина и лъчетерапия, както и развитието и регламентирането на професията „Рентгенов лаборант” в световен и европейски контекст.
- Оценена е нормативната уредба, регламентираща обучението на рентгенови лаборанти и са разкрити недостатъци и слаби страни в нея.
- Установена е висока степен на съответствие между дисциплините включени в Наредба за ЕДИ с техните наименования и рамката на ЕФРД.
- Установен е дисонанс между теоретичната информираност на студентите за новостите в областите „Лъчетерапия” и „Нуклеарна медицина” и готовността им за самостоятелно практикуване на професията.

Приноси с приложно-практически характер:

- Установена е непригодността на Наредба №1 да отговори на спецификата на дейностите, извършвани от рентгеновия лаборант и са направени предложения за насоките на нейната промяна.
- Извършен е сравнителен анализ на съдържанието на учебните програми по ЕДИ със знанията и уменията, заложи в компетентностната рамка на ЕФРД и направени конкретни предложения за преодоляване на установените несъответствия.

Преценка на публикациите по дисертационния труд

Кандидатът Мариана Йорданова представя следните публикации и участия, свързани с дисертационния труд:

1. **Йорданова М.**, Потребности и изисквания на системата на здравеопазването към професионалната подготовка на рентгеновите лаборанти. *Електронно списание Педагогически форум, брой 2, 2015, Тракийски университет Стара Загора, 80-87;*

2. **Yordanova M.**, Professional competences of the radiographer – a challenge for the healthcare system in Bulgaria. *Journal of Advance Research in Medical & Health Science, ISSN: 2208-2425, Vol.4,(9), 2018, 68-75*

3. **Yordanova M.**, Researching the possibilities and attitudes towards expanding the professional competences of radiographers in North-Eastern Bulgaria. *Journal of Advance Research in Medical & Health Science, ISSN: 2208-2425, Vol. 4, (9) 2018, 76-82*

II. Участие в научни форуми

1. **Йорданова М.**, Л. Попов, Професионалните умения и навици у студентите рентгенови лаборанти, придобити по време на учебна практика - предпоставка за успешна професионална реализация, *III Научна сесия на Медицински колеж Варна, 02-03.10.2014 г., Варненски медицински форум, том. 3, (4), 363-368*

2. **Йорданова М.**, Предизвикателства пред обучението на рентгенови лаборанти за удовлетворяване потребностите на съвременното здравеопазване (постер), *Четвърта национална студентска сесия "Здравните грижи през XXI век - тенденции и перспективи", Плевен, 24.03.-25.03.2016 г., 327-333*

3. **Йорданова М.** и съав., Роля на рентгеновия лаборант в лъчелечебния процес (постер), *Четвърта национална студентска сесия "Здравните грижи през XXI век - тенденции и перспективи", Плевен, 24.03.-25.03.2016 г., 49-53*

Във всички публикации Мариана Йорданова е самостоятелен автор, а в останалите съобщения е водещ автор. Всички публикации и съобщения са направени в реномирани, реферирани и с международно признание медицински списания.

8. Лично участие на докторантката

Участие на докторантката в подготовката и реализирането на научното изследване е водещо и е осъществено благодарение на нейната инициативност, комуникативност и отговорност към работата. Формулираните от Мариана Йорданова изводи и приноси от дисертационния труд са както нейна лична заслуга, така и на компетентното ръководство на нейните научни ръководители.

9. Автореферат

Авторефератът по обем и съдържание напълно отговаря на изискванията за изготвяне на такъв вид труд. Съдържанието и оформлението му отразяват в пълнота цялостния дисертационен труд. Авторефератът отговаря на изискванията, регламентирани в Правилника за развитие на Академичния състав на МУ – Варна.

10. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки към дисертационния труд на Мариана Йорданова. Препоръчвам на авторката в бъдеще да насочи творческите си и научни интереси в областта на проблеми от педагогиката и рентгенологията, свързани с обучението на студентите от специалност „Рентгенов лаборант“, където нейният опит ще бъде ценен и приложим.

Проявените във връзка с изследването и преподавателската работа организаторски и организационни качества на докторантката Мариана Йорданова биха могли да се използват в институционални, национални и международни научни проекти със студенти, преподаватели и професионалисти по здравни грижи.

11. Лични впечатления

Познавам Мариана Йорданова като мой студент в МУ София от двадесет години. По-късно и като колега – преподавател от МУ- Варна. Имала съм срещи с нея по повод участия на научни форуми. Имам впечатления от нея като приветлив, компетентен, етичен и енергичен колега, който върши работата си с много вдъхновение и любов. Докторант Йорданова винаги е проявявала усърдие, сериозен интерес и желание да усвоява нови знания и технологии.

12. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на Мариана Йорданова да подготви монографичен труд по темата, в който да предостави на по-широка аудитория осъщественото от нея изследване и получените резултати.

В заключение:

Като член на научното жури на Мариана Живкова Йорданова, давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** на дисертационния труд и подкрепям изцяло придобиването на образователна и научна степен „Доктор” от кандидатката. Считам, че представената от Мариана Живкова Йорданова дисертационна работа на тема: „Формиране на професионални компетентности на рентгеновите лаборанти съобразно европейските стандарти и потребностите на съвременното здравеопазване “ по актуалност, прецизност на методиката, качество на получените резултати и значимост на научните приноси отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на Академичния състав на МУ – Варна.

Представените материали и дисертационни резултати напълно съответстват на специфичните изисквания МУ – Варна за придобиване на ОКС „Доктор”.

Дисертационният труд показва, че докторантката Мариана Йорданова притежава задълбочени научни познания и професионални умения по научната специалност "Управление на здравните грижи" като демонстрира качества и умения за самостоятелно научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** на проведеното изследване, представено в рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси и си позволявам да предложа на уважаемото научно жури да присъди образователна и научна степен „Доктор” на **Мариана Живкова Йорданова** в докторска програма по Управление на здравните грижи.

29.09.2019г.

гр. София

Проф. Иванка Стамболова, дм

